החובל בהבירו חייב עליו משום חמשה דברים: בנזק בצער בריפוי בשבת ובושת: בנזק כיצד? סימא את עינו, קטע את ידו, שיבר את רגלו, רואין את עבד נמכר בשוק ושמין כמה היה יפה וכמה הוא יפה: בצער כיצד? (או) בשפוד או במסמר ואפילו על ציפורנו מקום שאינו עושה חבורה אומדין כמה אדם כיוצא בזה רוצה ליטול להיות מצטער כך: בריפוי הכהו חייב לרפאותו (ע"ב) עלה בו צמחים: אם מחמת המכה חייב, שלא מחמת המכה פטור. חייתה ונסתרה חייתה ונסתרה חייב לרפאותו, חייתה כל צורכה אינו חייב לרפאותו: בשבת רואין אותו כאילו הוא שומר קישואין שכבר נתן לו דמי ידו ודמי רגלו: *בבושת הכל לפי המבייש והמתבייש: גמ' אמאי עין תחת עין אמר רחמנא אימא עין ממש? לא סלקא דעתך *לתניא יכול סימא את עינו, מסמא את עינו, קטע את ידו, שיבר את רגלו, משבר את רגלו ת"ל מכה אדם ומכה בהמה מה מכה בהמה=לתשלומין אף מכה אדם=לתשלומין ואם נפשך לומר הרי הוא אומר לא תקחו כופר לנפש רוצח אשר הוא רשע למות לנפש רוצח אי אתה לוקח כופר אבל אתה לוקח כופר לראשי אברים שאינן חוזרין *הי מכה אילימא מכה בהמה ישלמנה ומכה אדם יומת ההוא בקטלא כתיב? אלא מהכא מכה נפש בהמה ישלמנה נפש תחת נפש. וסמיך ליה איש כי יתן מום בעמיתו כאשר עשה כן יעשה לו הא לאו מכה הוא (ג) הכאה הכאה קאמרינן מה הכאה האמורה בבהמה=לתשלומין אף הכאה האמורה באדם=לתשלומין והא כתיב ואיש כי יכה כל נפש אדם מות יומת? במאי דבממון אימא במיתה ממש? לא סלקא דעתך חדא הקא איתקש למכה בהמה ישלמנה ועוד כתיב בתריה כאשר יתן מום באדם כן ינתן בו ושמע מינה ממון? ומאי אם נפשך לומר? תו קא קשיא לתנא מאי חזית דלפת ממכה בהמה לילף ממכה אדם? אמרי דנין ניזקין מניזקין ואין דנין ניזקין ממיתה אדרבה דנין אדם מאדם ואין דנין אדם מבהמה? היינו דקתני אם נפשך לומר הרי הוא אומר לא תקחו כופר לנפש רוצח אשר הוא רשע למות כי מות יומת לנפש רוצח אי אתה לוקח כופר אבל אתה לוקח כופר לראשי אברים שאינן חוזרין והאי לא תקחו כופר לנפש רוצה למעוטי ראשי אברים הוא דאתא, האי מבעי ליה דאמר רחמנא לא תעביד ביה תרתי: לא תשקול מיניה ממון ותקטליה? והאי מכדי רשעתו נפקא רשעה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו שתי רשעיות ואכתי מבעי ליה לקאמר רחמנא לא תשקול ממון ותפטריה? א"כ לכתוב רחמנא לא תקחו כופר לאשר הוא רשע למות לנפש רוצח למה לי? ש"מ לנפש רוצח אי אתה לוקח כופר אבל אתה לוקח כופר לראשי אברים שאינן חוזרין, וכי מאחר דכתיב לא תקחו כופר מכה מכה למה לי? יאמרי אי מהאי הוה אמינא *אי בעי עינו ניתיב ואי בעי דמי עינו ניתיב קמ"ל מכה בהמה=לתשלומין אף מכה אדם=לתשלומין תניא ר' יהודה אומר עין תחת עין=ממון, אתה אומר ממון או אינו אלא עין ממש? יאמרת הרי שהיתה עינו של זה גדולה ועינו של זה קטנה היאך אני קורא עין תחת עין וכי תימא כל הא שכיחי מומנא התורה אמרה משפט אחד יהיה לכם=משפט השוה לכולכם, אמרי-מאי קושיא דלמא נהורא שקיל מיניה נהורא-אמר רחמנא נישקול מינייהו ראי לא תימא הכי

החובל. מכה בהמה ישלמנה וסמיך ליה ואיש כי יתן. גרלה לר"י דל"ג וסמיך ליה דהא מכח סמוכים לא דריש אלא מכח ג"ם כדאמר לקמן לקמן וכי מאחר דכתיב לא תקחו כופר לנפש רוצח הלי מכה למה לי מסמע דג"ם הוא ולא סמוכים ועוד כי פריך בסמוך מאי חזית דילפת ממכה בהמה ילף ממכה אדם ומאי קושיא והלא מכח סמוכים הוא מכה אדם מן סמוך לאיש כי יתן מום וא"ת וכיון דמג"ם קא יליף למה הוצרך לאמוויי קרא דמכה נפש בהמה ישלמנה ומביק קרא דמכה בהמה דמייתי לעיל וי"ל דמכה בהמה לילטריך להגיה דבי חזקיה ומאן לית ליה דריש בריש המתקין (מכהדין דף פד:) מה מכה בהמה לרפואה פטור כו' ת"ל כיון דהדר ליה ממכה אדם להוי בקטלא הדר ביה לגמרי ונקט הלי קרא דמכה נפש בהמה דסמיך לאיש כי יתן מום ולפי זה מצי למגרס וסמיך ליה דמסום דסמיך ליה נקט הלי קרא ולא משום סמוכים: **אף** הכאה האמורה באדם לתשלומין. י"מ דגרסי בתר הכי והכתיב איש כי יכה כל נפש אדם יומת פירוש שימיתו לאברו תחת לאברו על חבירו ומצי יומת בממון וממלי דבממון לימת מיתה ממש לא ס"ד ועוד דכתיב והכה נפש בהמה חדא להא לימקש למכה נפש בהמה לדחים כי יכה כל נפש אדם מוקמינן בהכשרפין (סנהדרין דף עח.) בקטלא גבי פלוגתא דרבי יהודה בן בתירה ורבנן גבי הכוהו י' בני אדם בי' מקלות ועוד דלממון לא לימקש, ועוד מאי פריך מעיקרא והכתיב איש כי יכה כל נפש אדם מי לימא קרא דעין תחת עין דמוקמינן ליה בממון כג"ם דהכאה הכאה ועוד מכין כדכתיב איש כי יתן מום באדם כן ינתן בו ל"ל למה לי קרא ג"ם דהכאה הכאה ע"כ גרסה דל"ג ליה כלל:

מכדי דשמעתי נפקא. פירושו בכופר פ"ב (דף כו.*): **מאי** חזית דילפת ממכה בהמה נילף ממכה אדם · תע"ג דלהלן לא לימקש דממילא הוה אמרינן עין תחת עין ממש ת"ש לימקש דלא נילף ממכה בהמה: **מכה** מכה למ"ל. וא"ת דהכא דריש מיניה בפרק הלוה נערות (כתובות דף נה.) בפירוש ריבתה תורה חייבי מלקיות כחייבי מיתות לתשלומין מג"ם דמכה מכה ו"ל דהכא לטעמיה דדריש לקמן עין = ממון מקרא לחבירתה:

ומה שור יפה. שהרי הזיקו והפסידו ממון זה שהיה עלמך היה מוכר עלמו בעבד עברי: **כמפסר**. כלשון המקרא: **כיוצא בזה**. לפי מה שהוא 'מעונג', כך לעברו ולכיוצא: **נמכר**. מלע"ז: **גנבה**. כל ימי החולי רואים לותו כחילו הוא שומר קישואין ונותן שכירתו של כל יום שהרי אין רואי למלאכה כבידה אפילו בשעה שהרי נקנטה ידו ורגלו והוא כבר נתן לו דמיהן: **הכל לפי הנזק**. לאדם קל שכיח, כוסתו מרובה: **והמכניים**. לאדם חשוב שהכניסים כוסתו מרובה וכולהו חמשה דבריס מקרין נפקי: **נזק** לכתיב "עין תחת עין", **צער** פעם אחת פעל להכי דרשינן בגמ' **ריפוי-ובשת** רק שבתו יתן ורפוי ילפינן **בושת** לכתיב "וקלונה לא כפל"=ממון: **גמ' מכה אדם ומכה בהמה**. לקמן מפרש לקרלי מ' 'מכה' קאמר: **ואם נפשך לומר**. ואם יש לך להשיב ולהקשות כלום על טעמא זה לא ולמד ממדרש לאחר: **הרי הוא אומר כו'**. ולקמן בעי מאי טוי ליה לאקשויי: **שלין מזיקין**. לאחר שנקנטעו: **נקטלא כתיב**. ומסלומין לא לין שם: **כלאה הכלאה גמרינן**. לעי"ג דקרלי לא דמי גמרינן ג"ם כדתניא לקמן (דף פג.) 'ומכה אדם דקאמר ומכי יתן מום' יכול הכלאה הוא דקאמר ומכי יתן מום' גמר דמום ע"י הכלאה בת: **והכתיב "איש כי יכה כל נפש אדם"**. ולקטלא לא לתחי קרא לגמ' לגרסי' בתריה עין תחת עין וכתיב כדכתיב בתריה "ואיש כי יתן מום בעמיתו" וכתיב "ומת". כלומר יעטל לאברו ויטול לאבר: **מאי אם נפשך לומר**. מאי קושיא לך דלמא נהורא שקיל מיניה:

[דיבור זה ג"ל לאחר ד"ה מאי]

מאי חזית דילפת ממכה בהמה נילף ממכה אדם · תע"ג דלהלן לא לימקש דממילא הוה אמרינן עין תחת עין ממש ת"ש לימקש דלא נילף ממכה בהמה: **מכה** מכה למ"ל. וא"ת דהכא דריש מיניה בפרק הלוה נערות (כתובות דף נה.) בפירוש ריבתה תורה חייבי מלקיות כחייבי מיתות לתשלומין מג"ם דמכה מכה ו"ל דהכא לטעמיה דדריש לקמן עין = ממון מקרא לחבירתה: